

Богдан ЛАВРУК

ДЕРЖАВОТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ ДМИТРА ЛЕВИЦЬКОГО

Проаналізовано внесок Дмитра Левицького у розбудову державних інституцій Західно-Української Народної Республіки, охарактеризовано його діяльність в дипломатичній місії, яка вела переговори про злуку УНР та ЗУНР в єдину державу.

Ключові слова: *Дмитро Левицький, ЗУНР, Акт Злуки, державність*

Виникнення української держави, звільнення з-під іноземного панування, викликали хвилю партіотизму й піднесення як серед простого населення, так і серед відомих громадсько-політичних діячів. УНДП – провідна тогочасна українська політична партія – також не залишилася оторонь цієї знаменної в житті українського народу події. Її чільні діячі виступили за негайне перебрання влади в краї¹. Таку позицію підтримував майбутній керівник партії – Дмитро Левицький.

Участь Д. Левицького у національно-визвольному русі галицьких українців 1918–1923 рр. епізодично прослідковано в контексті більш узагальнюючих проблем. Серед досліджень слід виділити праці Ю. Сливки², М. Литвина і К. Науменка³, С. Макарчука⁴ тощо. Джерельною основою роботи стали архівні матеріали, спогади чільних діячів ЗУНР, статті періодичної преси. Основна мета розвідки – проаналізувати участь Д. Левицького в національно-визвольних змаганнях 1918–1923 рр., визначити його ставлення до чільних проблем українського державотворення.

Д. Левицький народився у 1877 р. в с. Добрачин, у сім'ї Павла і Анни Левицьких. Здобувши початкову освіту, закінчив гімназію у Львові, після чого продовжив навчання на правничому факультеті Віденського університету. Там же здобув ступінь доктора права. Водночас був членом українського студентського товариства “Січ” і одним із провідників української студентської молоді.

Листопадові події 1918 р. застали Д. Левицького у Києві, адже після початку Першої світової війни адвокат, як резервний старшина австрійської армії, був покликаний до військової служби. Воєнну кампанію відбув у Перемишлі, де потрапив у російський полон і був вивезений до Ташкента (Центральна Азія). Після вибуху революції у Росії та Україні, повернувся до Києва, одразу ж активно включившись в політичне життя. Л. Цегельський зауважував: “За гетьмана, [Д. Левицький] приїхав до Києва та став секретарем Українського національного союзу – соціалістичної організації, котру очолював Володимир Винниченко і котра, власне, й підняла повстання проти гетьмана”⁵. Маловідомий тоді галицький адвокат став одним із організаторів, а згодом – головою Галицько-Буковинського комітету, що став осередком військової частини – Київських січових стрільців.

“Це була доба, – згадував Д. Левицький, – в якій на Україні ставав щораз більше помітним моральний упадок німецької та австрійської армій. Вищі військові сфери займалися великим промислом на власну руку та спекуляцією, низчі дрібною торгівлею, а в великій частині наймалися просто у дідичів, щоби відбирати у мужиків землю та стягати величезні контрибуції за шкоди, заподіяні дідичам мужиками під час революції і першого більшовицького походу на Україну. До Національного союзу напливали кожного дня скарги про страшні надужиття та катування, якого допускались карні. У багатьох місцевостях мужики брались до самооборони, вбивали німецьких та чорносотенних російських жовнірів, яких тоді набралось багато на Україні. А це викликало ще більшу реакцію”⁶.

Під час підготовки антигетьманського повстання до Києва почали приходити повідомлення про розпад Австро-Угорської імперії. Українські січові стрільці чекали інформації про засідання УНРади, “що там кипить боротьба між двома напрямками: одним, щоби творить власну галицько-українську державу і другим, щоби з’єднатись в одну, нероздільну соборну українську державу”. Д. Левицький зазначав: “Та який не був би вислід цієї боротьби, ми в Києві вірили вповні у перемогу українців”⁷. Гетьман, який ставився до галичан прихильно, пообіцяв “як на тодішні часи щедру допомогу в харчах, зброї та грошах”. Повідомлення про взяття влади українцями в Галичині прийняв Київ з надзвичайним захопленням. “Козаки почали цілими стосами, – згадував Д. Левицький, – зголошуватися добровільно, щоби їхати до Галичини, а деякі, під проводом полк. Долуда негайно вибрались в дорогу”⁸.

4 листопада 1918 р. до Києва приїхали О. Назарук і В. Шухевич, які заявили УСС, що Львів у скрутному становищі і потребує їхньої допомоги. Є. Коновалець і Д. Левицький звернулися до гетьмана з проханням відпустити Січових Стрільців до Львова. Після незначних вагань, П. Скоропадський погодився з пропозицією гадичан. Проте зустріч із В. Винниченком в “Українському клубі” змінила наміри Є. Коновальця, як і Д. Левицького. Після аргументів В. Винниченка, зокрема “без вільного Києва не може бути вільного Львова”, вони вирішили, що Є. Коновалець і О. Назарук повинні негайно виїхати до Білої Церкви, щоби із загалом Січового стрілецтва ухвалити важливе рішення. “Віра в перемогу Галицьких українців і почуття ваги Києва як осередку всеукраїнської державности” взяли верх між Січовим стрілецтвом⁹.

Захоплення Львова поляками виявилось несподіванкою для Д. Левицького. Л. Цегельський висловився категорично: “Оце... плід політики Винниченка та стрільців і твоєї... Якби тому тиждень прийшла була з Києва поміч, яку Назарукові давав гетьман, ми не стрічалися б тут на шляху, утікаючи із галицької столиці”¹⁰. 21 листопада 1918 р. Рада державних секретарів вирішила “поза ним експозитур, яка повинна взяти на себе фактичне керування краєм та організувати у ньому військову допомогу для Львова”. Місію доручили трьом членам уряду: С. Голубовичу, В. Панейкові та Л. Цегельському. По дорозі до Красного вони зустрілися із Д. Левицьким, який повертався із Києва.

Л. Цегельський роздумував над причинами повернення Д. Левицького в Галичину. Зупинився на двох варіантах: 1) не вірив в успіх Директорії та розійшовся з нею; 2) виїхав в Галичину із якоюсь місією. З подальших розмов Л. Цегельський

прийшов до висновку, що “місії він ніякої не мав, а щось попсувалося між ним і Директорією. Може, це д-р Назарук зайняв його місце в Директорії, бо д-р Левицький ані темпераментом, ані енергією, ні вимовою, ані пером не дорівнював д-рові Назарукові. Д-р Д. Левицький мав чимало здорового глузду та був людиною товариської вдачі, а такі прикмети під час революції звичайно не поплачуть, тим більше в українців”¹¹.

Відомі громадсько-політичні діячі обговорили суспільно-політичну ситуацію у краї, перспективи збереження української державності. За словами Л. Цегельського, в довірочних розмовах Д. Левицький “погоджувався зі мною, що найкраще було б, якби гетьман вдержався”, але все ж додав: “Але гетьман не вдержиться, бо його змете революція, як лиш Німеччина й Австрія захитаються”¹². Зі свого боку, Д. Левицький проінформував про події на Наддніпрянщині: “Січові стрільці йдуть на Київ, озброюючи маси селян; повстанням керує Директорія з п’яти членів (Винниченко, Петлюра, Швець, Андрієвський, Макаренко); Петлюра є головним отаманом, а при ньому галичани – Коновалець, Мельник, Черник; д-р Назарук став “Міністром преси і пропаганди” та багато чого іншого”¹³.

Д. Левицький після зустрічі відмовився їхати до Львова. 22 листопада 1918 р. “квартет” прибув до Золочева, де зустрілися із іншими членами Державного секретаріату на чолі із К. Левицьким, які також залишили Львів. Водночас, у Львові залишилися окремі громадсько-політичні діячі для захисту прав українського населення¹⁴. На нараді Державного секретаріату 23 листопада в Золочеві ухвалено перенести осідок влади ЗУНР із Золочева до Тернополя.

Одним з дуже важливих рішень цієї наради було “вислання місії на Велику Україну, щоб дістати від неї допомогу – головню штабовиків, кошти на ведення війни, тяжку артилерію, амуніцію та одяг для війська, що мусило тепер, узимку, вести позиційну війну”. Головою місії обрано Л. Цегельського, а заступником – Д. Левицького. Наприкінці листопада 1918 р. вони виїхали на Наддніпрянщину: “Ми [делегатія – Б. Л.] не знали, з ким нам – з гетьманом чи з Директорією доведеться говорити. У переговорах з Директорією д-р Дмитро Левицький міг дуже придатися. Нам надали повноваження звернутися до “Української держави”, бо, – як зазначалось, – ми не відали, що це буде за влада, що її ми застанемо над Дніпром – Гетьман, чи Директорія. Ми були уповажені укладати всякі угоди між “Українською державою” і “Західноукраїнською державою”. Л. Цегельського і Д. Левицького у поїзді на Наддніпрянщину супроводжували декілька УССів “для охорони та для полагоджування різних справ”¹⁵.

Водночас, ситуація у Києві залишалася напруженою. Національний Союз провадив переговори з П. Скоропадським – з метою провести реорганізацію та українізацію Кабінету Міністрів. За словами Д. Левицького, незважаючи на серйозні поступки національного Союзу, гетьман не прислухався до вимог. Саме тоді зародилась у В. Винниченка та М. Шаповала думка організувати повстання проти гетьмана та німецько-австрійських військ і силою захопити владу в свої руки. Д. Левицький констатував, що ідея В. Винниченка та М. Шаповала видавалася “просто божевільною, якщо зважати пропорцію сил двох ворожих таборів. Силою, на яку мало опертися ціле повстання, були 1300 Січових Стрільців, які стояли тоді у Білій Церкві, біля 600 жовнірів-останків дивізії “синньо-жупанників”

та приблизно 1200 людей з дивізії Болбочана, які стояли тоді в околицях Харкова. Проти них стояла менш-більш тристатисячна німецько-австрійська і до 10 000 офіцерів-добровольців, які були на послугах Москви та гетьманського уряду на випадок якого-небудь повстання”¹⁶.

Організатори повстання покладали надії лише на те, що німецька сторона займе нейтральну позицію. Ядром повстанської армії мали стати Січові стрільці, які під проводом полковника Є. Коновальця перебували в Білій-Церкві. За словами Д. Левицького “були це все галичане, здебільшого студенти, всі хлопці ідейні, загартовані вже в боях, – військова частина, яка, – як справедливо сказав В. Винниченко, – трапляється раз на сто літ”¹⁷. Проте взяття українцями влади у Галичині ще більше переконало В. Винниченка в необхідності організації повстання. “Серце тягнуло Січових стрільців до свого Львова, – згадував Д. Левицький, – на велике свято Воскресення, та холодний розум, почуття важного обов’язку, казало їм залишитись на місці, не йти на свято, а йти в завзяття, на кривавий бій. Вони бідні вірили, що галицькі дадуть собі самі раду, гадали, що в Києві положення важче й що велика Батьківщина домагається великих жертв”¹⁸.

1 грудня 1918 р. у Фастові підписано передвступний договір між УНР і ЗУНР “про маючу наступити злуку обох українських держав в одну державну одиницю”. Повноважні представники Ради державних секретарів ЗУНР Л. Цегельський і Д. Левицький підкреслили, що: 1) Західно-Українська Народна республіка заявляє сим непохитний намір злитися в найкоротшім часі в одну велику державу з Українською Народною Республікою, значить, заявляє свій намір переслати існувати як окрема держава, а натомість увійти з усею своєю територією й населенням, як складова частина державної цілості, в Українську Народну Республіку; 2) Західно-Українська Народна Республіка з огляду на витворені історичними обставинами, окремими правовими інституціями та культурними й соціальними ріжницями окремішності життя на своїй території й її населення, як будуча частина неподільної Української Народної Республіки, дістає територіальну автономію, якої межі означить у хвилі реалізації злуки обох Республік в одну державну цілість окрема спільна комісія за ратифікацією її рішень компетентними законодавчими і правительственими державними органами обох республік. Тоді також установлені будуть детальні умовини злуки обох держав. Водночас, члени Директорії: В. Винниченко, П. Андрієвський, Р. Швець, С. Петлюра і повноважні представники уряду ЗУНР Л. Цегельський і Д. Левицький вважали, що “цю державну справу можливо в найкоротшім часі перевести в діло, так, щоби можливо в найкоротшім часі обі держави утворили справді одну неподільну державну одиницю”. 22 січня 1919 р. у Києві урочисто проголошено Акт Злуки УНР і ЗУНР¹⁹.

Таким чином, в роки національно-визвольних змагань Д. Левицький поряд з іншими чільними діячами ЗУНР доклав чимало зусиль для збереження державності на західноукраїнських землях. Проте численні прорахунки у внутрішній та зовнішній політиці керівників молоді держави не дозволили втілити в життя споконвічні прагнення українського народу – жити в соборній, незалежній державі.

- ¹ *Левицький К.* Великий зрив (до історії української державности від березня до листопада 1918 р. на підставі споминів та документів). – Львів, 1931. – 152 с.
- ² *Сливка Ю.Ю.* Західна Україна в реакційній політиці польської та української буржуазії (1920–1939). – К.: Наук. думка, 1985. – 271 с.
- ³ *Литвин М.Р., Науменко К.С.* Історія ЗУНР. – Львів: Інститут українознавства НАНУ, Олір, 1995. – 368 с.
- ⁴ *Макарчук С.А.* Українська республіка галичан. Нарис про ЗУНР. – Львів, 1997. – 192 с.
- ⁵ *Цегельський Л.* Від легенд до правди: спомини про події в Україні, зв'язані з Першим листопада 1918 р. – Львів, 2003. – С. 123.
- ⁶ Діло. – 1924. – 27 квітня.
- ⁷ Там само.
- ⁸ Там само.
- ⁹ Там само.
- ¹⁰ *Цегельський Л.* Названа праця. – С. 145.
- ¹¹ Там само. – С. 157.
- ¹² Там само. – С. 158.
- ¹³ Діло. – 1924. – 27 квітня.
- ¹⁴ *Ганкевич Л.* Умова, заключена дня 1 лютого 1919 р. у Львові між повновласниками Державного Секретаріату Західно-Української Народної Республіки та Польською Правлячою Комісією в справі ранених, полонених та інтернованих // Літопис Червоної Калини. – 1934. – Ч. 10. – С. 14.
- ¹⁵ Діло. – 1924. – 27 квітня.
- ¹⁶ Там само.
- ¹⁷ Там само.
- ¹⁸ Там само.
- ¹⁹ *Стахів М.* Західня Україна. Нарис історії державного будівництва та збройної і дипломатичної оборони в 1918–1923 рр. – Т. 3. – Скрентон, 1959. – С. 113.

Bohdan Lavruk. DMYTRO LEVYTS'KYI'S STATE-BUILDING EFFORTS (1914–1923)

The article analyzes the contribution of Dmytro Levyts'kyi to the development of state institutions of the West Ukrainian People's Republic. It characterizes Levyts'kyi's role in the diplomatic mission that participated in the negotiations about the UNR and the ZUNR unification into one state.

Key words: *Dmytro Levyts'kyi, the ZUNR, the Act Zluky, statehood.*